

МАКЕДОНИЯ

МЪСЕЧНО ИЛЮСТРОВАНО ПОПУЛЯРНО СПИСАНИЕ

Уреждатъ:

М. Трашевъ и М. Копановъ.

Нѣкога, прѣди половинъ вѣкъ и сега.

Парижкия трактатъ отъ 18 мартъ 1856 година:

§ 8. Ако бы ся случило между Високата Порта и една или по много отъ други-те подписаны силы нѣкое несогласіе, което да заплашва сохраненіето на сношенія-та имъ, Високата Порта и всяка отъ тия силы, прѣди да употрѣблять силата, ще турять други-те преговоривающии силы въ състояніе да привалятъ тая распря съ непосредственото си дѣяніе.

§ 9. Негово Величество Султанъ-атъ, като съ постоянно-то си попеченіе за благоденствие-то на подданицы-те си, издаде одного фирмана, съ когото онъ улучшава судба-та имъ, безъ да различава отъ коя вѣра и отъ племе са, посвещава щедры-те си намеренія камъ християнски-те народы на царството си, и желающъ да даде за това новъ единъ знакъ на чувства-та си, рѣши ся да сообщи на прѣговоривающы-те силы реченнаго фирмана, който самоволно отъ царската негова воля излѣзе.

Прѣговоривающы-те силы припознаватъ високата цѣна на сообщеніе-то. Разумѣва се добрѣ, че она, въ никой случай не дава правда на рѣчены-те силы да ся мѣшатъ било собирателно, било частно въ сношенія-та на Негово Величество Султанъ-атъ съ своите подданицы, нито по внутрѣшна-та администрація на Имперіята си.

(Цареградски Вѣстникъ, год. 1856, 23 Априли; год. VI, брой 274).

Това е писано отдавна и зато се е забравило вече. Европа се е обѣщавала и клѣла надъ много нѣща, но нищо не е изпълнила. Тя бърка се и „събирателно“ и „частно“, но не въ полза нито на Имперіята, нито на раята. Напослѣдъкъ отъ намѣсата въ работитѣ на Турция се създаде монополъ за двѣ отъ Великитѣ Сили „най-заинтересовани“ съ мира по Балканитѣ. Съ смахнатъ цинизъмъ тѣ станаха джелатъ-изпълнителъ на законодателната сѣевропейска власть, събрана въ Берлинъ прѣзъ юний 1878 година. Тѣ зеха отъ гарантитѣ-сили изпълните-

ленъ листъ и направиха отъ него Мюрцшегска една програма, която съ хилядо церемонии и прѣдставления можа да се приеме отъ Султанъ Абдулъ Хамида по принципъ. Тя ще се приеме и по редъ и букви, ако се плашимъ отъ солдашкитѣ замахвания на австрийския министъръ графа Голуховски.

Но да видимъ, що отбѣлѣза, какво разви тѣзи програма и схвана ли тя положението, отъ което се оплаква цѣдия Полуостровъ, пѣкъ и Европа.

Мюрцшегската програма е построена върху деветъ клѣчки, опрѣни по издупченитѣ трупове на петдесетъ хиляди българи отъ Македония и Одринско. Тя е стилизирана въ деветъ точки, отъ които ни една не е искала да намѣри центъра на тяжестъта. Параграфитѣ на тая реформаторска нота сж турнати по рухнала нѣкоя политическа граматика и сж замотали всички краища безъ да завържатъ какъвто и да е възелъ. Никакво правило отъ международно право не е застжнено. Дори и сѣка международна учтивость липсва. Голуховски, който въ послѣднията си дълга и широка словесна изложба тачи съ религиозность „условията за живота на Отоманската империя и авторитетътъ на нейния господаръ“, турналь е въ първата статия за реформитѣ положения и клаузи които правятъ отъ турската царщина една пожарна команда. Много принципи и права, за които македонцитѣ умрѣха и ще умиратъ не сж забравени, но не сж пѣкъ писани. Институции, които сж най-потрѣбни на тѣзъ измжчена страна, сж съзнателно избѣгнати и безъ претенция, разбира се, че това е направено за доброто на раята.

„Двѣтѣ правителства трѣбаше, прѣди всичко, да отстранятъ изъ програмата си мисълъта да сгрупиратъ тритѣ, тѣй наречени македонски вилаети, въ една областъ подъ управлението на единъ главенъ управитель християнинъ“ — заявява Голуховски. То би било свързано съ опасно нѣкое възбуждане на турския фанатизъмъ, съ опасни нѣкои прѣдчувствия отъ нова нѣкоя „Източна Румелия“, пѣкъ и съ опасности отъ възможно нѣкое разклащане на равновѣсието въ балканскитѣ държави . . . Графа би можаль да знае, че всички опасности за Европа и Полуострова произтичатъ отъ Турция и както самичкѣ го заявява отъ „свѣсѣмъ порочната и зловрѣдна администрация“ на Хамида . . . . Муслиманския фанатизъмъ не може да върлува прѣдъ юмрука на Европа, а нечовѣшки нѣкои проявления на шовинизма у нѣкои съсѣди на Македония биха изчезнали прѣдъ сѣка сериозна акция за миръ и спокойствие. Ако Турция не сплашва реформаторитѣ колко по-ненуженъ е страхътъ отъ едно или двѣ кучета, които би лавнале по единъ два пжти. Македония, съзидана днесъ по румелийски стилъ — не само не би разклатила статиката на Полуострова, ами би я подпомогнала и би я усигурила. Реформитѣ, по изявленията на графа, сж били мѣрки, които ще запазятъ Турция отъ едно „внезапно рухвание“. То го знаемъ

и го разбираме: но „невнезапното“ рухване на рухналата турска империя коштува много въ кръвъ и черепи на погиващето християнско население и много още трудолюбиви и искрени разрѣшения ще иска отъ цивилизацията и хуманиятъ свѣтъ. Почналата ферментация съ никакви мѣрки не се задържа. Бъчвата скоро ще пропука и обрѣнитѣ, съ които се задържа не ще утратятъ. Съ тия реформи майка-Русия и леля-Австрия не внасятъ миръ, пѣкъ и не могатъ да докажатъ, че това гонятъ. Ловѣтъ въ Мюрцшегъ не ще бжде по-добъръ отъ оня, който се бие тукъ.

Bella gerant alii

Tu felix Austriae! . . .

Въпрѣки сѣко прѣдвиждане, акушерската помощ на двѣтѣ сили била прѣпрѣчвана — по думитѣ на Голуховски — отъ *Македонскитѣ* българи, „които отъ дълго врѣме вече заявяватъ, че единствената цѣль на тѣхнитѣ усилия е подобрене положението на християнитѣ“. . . Мнозина го разбиратъ това, а малцина го тълкуватъ, нѣкои дори го избѣгватъ. Българина воюва въ Македония*). Никакви цинцари или куцовласи, никакви либерали-турци или свободо-мислящи сърби, или пѣкъ недоволни нѣкои отъ тиранията гърци, — не правятъ съзирана частъ отъ неговитѣ боеви редове. Българина се бори самъ, но за всички. Кръвта му потече по бразди и рѣки, неговото тѣло съ много рани понесе борбата и съ какво се призна и запечати това право. Богъ нека го каже. Кой улесни него въ борбата му за прогресъ. Никой. Никой не мисли за тозъ поборникъ посрѣдъ клекналитѣ баби отъ сърби, гърци и куцовласи. . . Той като Атласа дига и крѣпи свободата на всички народи, тлѣещи въ тъмнината на тежкия зънданъ, въ който е тикната цѣлата страна. И отсѣкадъ викатъ: „недѣйте му дава свободни рѣцѣ! не го пускайте! . . . той е опасенъ за насъ, за турчина и за Европа“. . . Въ Македония нѣма християнско население. Тамъ има българи — просвѣтени сподвижници на идеала и напрѣдка; каракачани, геки, сърбомани, куцовласи, изродени потомци на елинитѣ, турци и пр. Тукъ има нации, народи. . . Тѣ трѣба да могатъ да се развиватъ подъ мирно небе и справедлива уредба. Страститѣ, развъртени слѣдъ една безоблачна свобода не ще отварятъ рани и дълбоки пропасти. Сега тѣ сж смъртоносни, защото се развиватъ при тежка атмосфера и потисно налѣгане: тѣ се развиватъ въ шпионство, прѣдателства и правятъ мечѣтъ на деспотизѣма огненъ. Трѣба да се улесни развоя на индивидуалната и национална личностъ. Що даватъ реформитѣ въ тая посока? Нищо. Съ какво се обезпечава това население, **залечтало** за свобода, животъ и прогресъ. . . . Интереситѣ на неговата напрѣдничава натура го каратъ да кжса синджитѣ, които сж прокопале въ месата му и да разбива съ гърди оковитѣ, които държатъ духѣтъ му.

*) Вж. „Миръ Божій, год. 1903, Ноемврийска кн.

Българина води епична борба за свободенъ животъ и води я самичккъ. Всичко около него му е задръстало пжтя. Той е мъченикъ и апостолъ. Неговитъ врагове съ немораленъ трепетъ слѣдятъ сѣки привѣтъ, що иде отъ неговия свободенъ братъ. Съ нищо не се улегчава бжджщето на тозъ страдалецъ. Въ текста на реформитъ нѣма загадка за неговитъ нужди, мощъ и зрѣлость. На сѣкждѣ въ тѣхъ се говори за „християнско население“, „християнски членове“, за „християни“, „християнски първенци“ и пр. Сега българина въ Македония ще падне въ трижъ по-тежка тирания. Турчинътъ схваща тия термини най-умно и най-практично. Всѣко мѣсто, отворено за немуслюмани е заето и ще се заеме отъ хора, които сж прѣрѣзали сѣки конецъ съ християнството и неговитъ добродѣтели. Агата за да се отърве отъ най-опасния и най-енергичния елементъ — българина, ще настани, това е психологично и политично, по-вѣрнитъ си: сърби, гърци, арнаути, куцовласи . . . Нали послѣднитъ да сж християни! всичко е свършено и машината ще трѣгне, като хурка безъ вретено. Впрочемъ, слѣдѣте печата и ще изучите това. Въ Шкодра били облѣчени тия дни 1200 души арнаути за новата жандармерия. Чуйте и подвизитъ на единъ полицейски — християнинъ въ Велесъ . . . Българитъ ще се управляватъ отъ такива смѣсени турско-християнски комисии (безъ сѣки изборъ), послѣднитъ ще разглеждатъ дѣлата имъ прѣзъ революцията, тѣ ще настаняватъ забѣгналитъ въ България „християни“ и пр. . . *)

Българина пакъ ще воюва . . . . .

Но кой пѣкъ е очаквалъ нѣщо отъ Назаретъ! Аслж нищо не ще може. Може ли то да стане: турчинътъ да остави завѣтитъ на корана и държавата си на „секретари и драгомани“, на „агенти“ — цивилни и формени, на австрийски и руски консули. Турчинътъ ще се обѣси, но не ще може да се прѣдаде на „контрольори“, „инструктори“, „организатори“, „офицери чужди“ и дори и „унтеръ-офицери“, които ще бждатъ голѣмо и неопрѣдѣлено число и които ще обикалятъ, ще прѣтърсватъ, ще контролиратъ и рапортиратъ, ще докладватъ и ще направляватъ Турската империя. До такъво унижение не ще доживѣе Турция. Но трѣба да се чака. Надъ това „изобрѣтение“ работиха голѣми глави и тежки дипломати. Вѣроятно, пакъ ножътъ ще помогне, щомъ лѣковетъ сж безполезни и не могатъ да се поглѣщатъ.

Македонецътъ иска и моли да се турне между него и намѣстника на Халифа едно трето, честно и умно лице, което да бжде обиколено отъ едно свободно и отъ народа избрано — тѣло . . . . .

*) Земете за образецъ назначенитъ прѣзъ послѣднитъ години помощници на околийскитъ началници — муавинитъ.

